

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1095182/1

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו
לפני כבוד הדיין:
הרב מרדכי מזרחי בר אור

המבקש: פלוני
המבקשת: פלונית

הנדון: נישואי בת נוכרי או ספק נוכרי לכהן – לכתחילה ובדיעבד

פסק דין

רקע

הופיעו המבקשים ואם המבקשת.

לדברי המבקשת: "אנו עומדים בקרוב להינשא ונרשמנו לרבנות וכאשר נודע לרבנות שבעלי לעתיד הוא כהן, ביקשו מאתנו פסק דין שאנו יכולים להינשא זה לזה." לאם המבקשת היה בן זוג באוקראינה שהוא אביה של המבקשת, לטענתה – שלא התבררה – בן הזוג היה יהודי.

השאלה שבפנינו היא: האם יכולה המבקשת שהיא ספק בת לאב נוכרי להינשא לכהן? בית הדין זימן את אם המבקשת וזו אמרה שנולדה באוקראינה בעיר סימפרופול. לדבריה, גרים בעיר יהודים והיא טוענת:

"הכרתי שם אדם בשם גרגורי והוא היה בן זוגי ללא חופה וקידושין וללא נישואין אזרחיים. חיינו יחד שמונה שנים ונולדה לנו בת (המבקשת) ולאחר שמונה שנים נפרדנו והוא נשאר באוקראינה ואני עליתי ארצה.

אני יודעת עליו בוודאות שהוא יהודי, שם אביו ארקדי והוא נפטר כאשר בן זוגי היה בגיל ארבע שנים, את אמו הכרתי ושמה היה רחל [...].

לבן זוגי יש אח בשם אלכסנדר והוא נשוי לאישה יהודייה וגר בארצות הברית. היום אין לי קשר עם בן זוגי לשעבר ואינני יודעת היכן הוא גר ולא יכולה לאתרו. אני יהודייה."

האם הציגה בפני בית הדין אישור יהדות משנת 1990 בחתימת אב בית דין חיפה הרב חשאי. בפסק הדין נאמר כי היא יהודייה בת להורים יהודים ומעולם לא התחתנה בשום מקום והיא רווקה.

עד כאן העובדות.

דיון

והשאלה האם יכולה המבקשת שהיא ספק בת לאב נוכרי להינשא לכהן?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דעת הראשונים

כתב הטור (בסימן ד): גוי ועבד שבאו על בת ישראל הוולד כשר בין פנויה ובין באשת איש
ופגום לכהונה.

כתב הבית יוסף:

"בפרק החולץ (יבמות דף מה ע"ב) אסיקנא הלכתא גוי ועבד הבא על בת
ישראל הוולד כשר. וכתב הרי"ף:

'ואיכא מרבנותא דמסיימי [...] כשר – הני מילי בישראל, אבל לכהונה
הוולד פגום דאי ברתא היא אסורה לכהן וחזינא לרבנותא דפסקי [...]
[=שהוולד לכהונה כשר] ואנן מספקא לן אי הוי פגום אי לא.'

והרב המגיד כתב בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה (הלכה ג) שגם הרמב"ן
העלה הדבר בספק וכתב: 'ואם נשאה אין מוציאין מידו והוולד ספק חלל'.
והרמב"ם סתם וכתב 'הוולד כשר' – משמע דפשיטא ליה שאינו פגום.
והרא"ש (בסימן ל) כתב על דברי הרי"ף איני רואה כאן מקום שיפול בה ספק
[...] דכולהו אמוראי מודו דהוולד פגום לכהונה קל וחומר מאלמנה [לכהן
גדול] וכו' וכיוון דקל וחומר לית ליה פירכא [...] ורבינו [הטור] סתם הדברים
כדעת הרא"ש."

ופסק בשולחן ערוך (סימן ד סעיף יא) כדעת הרא"ש שהוולד כשר ופגום לכהונה.

וכתב הבית שמואל (שם, ס"ק ב): "לפסק הלכה נראה לכאורה שבדיעבד אין מוציאם אם
נשאת לכהן דהא לרמב"ם כשר וכן לדעת הרי"ף והרמב"ן אין מוציאם."

וכן פסק השולחן ערוך בסימן ז (סעיף יז).

וכתב החלקת מחוקק (שם, ס"ק כו): "הבת פגומה לכהונה מלשון פגומה משמע דלכתחילה
לא תינשא לכהונה אבל חללה ממש לא הוי ועיין במהרש"ל."

למדנו מדבריו שאפילו חלל מדרבנן לא הווי, שאם נאמר שהוולד חלל היה כותב במפורש
כמו שכתב (שם סעיף יט) "כהן שבא על חלוצה היא וולדה חללים מדרבנן."

והנה הרמ"א בתשובות (סימן ט):

"ועל אשר הוסיף מעלתו להקשות למה השמיט הרמב"ם דין כותי ועבד הבא
על בת ישראל דהוולד פגום לכהונה אשיב ואומר כי אפשר שהוא סובר
שהוולד כשר לכהונה ולזה אמר כפשוטו בהלכות איסורי ביאה הוולד כשר
בסתם. וכן דעת הרי"ף כאשר הבין הר"ן מדבריו וכן הביא משם רש"י."

רואים מדבריו לדעת הר"ן שגם הרי"ף והרמב"ם סוברים שהוולד כשר לכהונה. וכן גם
דעת רש"י.

ועיין בחידושי המהרש"ל בספר ים של שלמה (יבמות פרק החולץ סימן לח) שלאחר שהביא
שיטות הרמב"ם הרי"ף והרא"ש, הקשה על שיטת הרא"ש וזו לשונו:

"ואני אומר גם כן: איני רואה ספק בדין זה אלא איפכא מסתברא דשריא
לכהן והקל וחומר שהקשה הרא"ש – תמה אני עליו הלא בוודאי קל וחומר
פריכא הוא [...] מכל מקום חלילה לי להתיר לכתחילה, שיצא הדבר בספק
מפי הרי"ף, אבל אם נשא – אין מוציאין מידו וכל שכן שהוולד כשר."

ובדעת הרי"ף יש מחלוקת בראשונים אם לכתחילה יכולה להינשא או שהוא מסתפק בדין
זה. דעת הר"ן והנימוקי יוסף בביאור דעת הרי"ף כמו שיטת הרמב"ם שכשר לכהונה לכתחילה;

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ודעת הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, הרא"ש והמאירי וכן מרן בית יוסף שהרי"ף מסתפק אי הוזה כשר לכהונה.

הכרעת האחרונים

נשאר לנו לברר בדעת הרא"ש שסובר שהוולד פגום לכהונה, האם האיסור הזה הוא מדאורייתא או מדרבנן?

דעת הברכי יוסף (סימן ד ס"ק יג) וזו לשונו: "ואפשר לומר שדעת מרן דאף למאן דאמר שהוא ספק – אם נישאת תצא דהווי ספקא דאורייתא לחומרא."

ורבי עקיבא איגר כתב בתשובותיו (סימן צא): "שבוולד מן הגוי אין כאן קל וחומר כלל ואינו אסור אלא מדרבנן." וכן כתב הרמ"ע מפאנו (סימן קכד): "שמעיקר הדין וולד שבא מנכרי הוא פגום רק מדרבנן."

ובספר מעשה אליהו (פסקים מכן המחבר – רבי סלימאן מנחם מני, סימן כה) כתב שיש לומר שגם דעת מרן השולחן ערוך להתיר כדעת הרמב"ם ומה שכתב "פגום לכהונה" – אין הכוונה שאסורה להינשא לכהן אלא אפילו איסור דרבנן ליכא וכמו שכתב השולחן ערוך שם (סימן ד סעיף יג) לעניין הבא על הנידה שהוולד פגום לכהונה שאינו ממזר אפילו מדרבנן ושם ודאי מותרת להינשא אף לכהן.

וקצת קשה איך חולק על האחרונים שהבאתי לעיל שלכל הפחות אסורה לכהונה מדרבנן? וצריך לומר בהסבר דבריו: מכיוון שמרן השולחן ערוך דרכו לפסוק כדעת הרמב"ם – מדוע פה פסק שהוולד פגום לכהונה? וכן: מדוע לא כתב השולחן ערוך במפורש שהוולד אסור לכהונה? לכן הסביר את כוונת השולחן ערוך כך:

כמו שבמה כתב השולחן ערוך (בסעיף יג) שבת שנולדה בנידות פגומה, ומפרש הבית שמואל (שם ס"ק טו) "הוא פגום ואין משפחתו מיוחס וראוי להרחיק מהם אבל אינו פגום מכוח איסור וכשרה אפילו לכהונה" וכן כתב הטורי זהב (סעיף קטן ד) שבן הנידה "פגום [...] והוא מעזי פנים המורדים והפושעים [...] אבל אינו רוצה לומר פגום לכהונה" – כן אפשר לפרש גם במה שכתב השולחן ערוך (בסעיף יט) שאם אביה גוי "פגומה לכהונה" שכוונתו שלא טוב הדבר לקחת בת פגומה

בנידון דידן, האישה טוענת בוודאות שאבי המבקשת הוא יהודי אך לא הביאה ראיה לטענתה.

מבואר בגמרא בכתובות (דף יד, א): "והאמר ליה שמואל לרבי יהודה: 'שינא, הלכה כרבן גמליאל ואת לא תעביד עובדא עד דאיכא רוב כשרים אצלה' [...]" – אבל ברוב פסולים' ואומרת "לכשר נבעלת" – לכתחילה לא תינשא לכהן.

כלומר: אישה לא נאמנת להתיר עצמה או את בתה להינשא לכתחילה לכהן מאחר שרוב אנשי העיר הם גויים, ופוסלים אותה ואת הבת לכהונה.

וכתב רבי עקיבא איגר בתשובותיו (סימן צא):

"מיהו יש לומר היינו לגבי עצמה שייך להחמיר לכתחילה, אבל לגבי בתה אם באת להחמיר שלא להאמין לדבריה – ממילא תצטרך לפסלה מקהל כדין שתוקי שלא נבדקה האם וזהו הוי דיעבד, כדאמרינן גבי ארוס וארוסתו. וכיוון שאנו צריכים להאמינה גבי קהל ישראל ממילא כשרה גם לכהונה דאי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אפשר לחלק ביניהם [...] שלזה כיוון הבית שמואל (סימן ו בסעיף קטן לא) שכתב בזו הלשון:

‘כשהוולד כשר לקהל כשר גם לכהן ואי אפשר לחלק ביניהם כגון אפילו ברוב ממזרים והיא אומרת לכשר נבעלתי כשר הוולד אפילו לכהונה’

[...] ולזה נראה לי דכוונת הבית שמואל כך דלגבי חשש נוכרי יש לומר דבתה תינשא לכתחילה, כיוון דמדינא מועיל ברי דידה לגבי הבת, אלא דלכתחילה לא תעביד עובדא, בזה דבלאו הכי הרבה פוסקים סבירא להו דנכרי הבא על בת ישראל אין הוולד פגום לכהונה כדמשמע מסתימת הרמב"ם דכתב דהוולד כשר ולא כתב דפגום לכהונה. גם הרמב"ן במלחמות כתב דאם נישאת לכהן לא תצא וכן כתב הבית שמואל להלכה, לזה יש לומר שאף לכתחילה עבדינן עובדא.”

רואים מדברי רבי עקיבא איגר שהסביר דברי הבית שמואל שאם האם טוענת “לכשר נבעלתי” מועיל ‘ברי’ דידה לגבי הוולד גם לגבי כהונה להינשא לכהן. וכל מה שאמרה הגמרא “את לא תעביד עובדא”, היינו לגבי האישה עצמה שהיא לא נאמנת להינשא לכהן, אבל על בתה היא נאמנת לומר “לכשר נבעלתי”. אמנם בסוף התשובה כתב רבי עקיבא איגר שמאחר שהרמ"א בתשובות (סימן כו) השיב לחומרא “מאן ספיין ומאן רקיע להקל”.

צירוף סניפים להיתר

יש עוד סניף להתיר: הגאון רבי עקיבא איגר והרמ"ע מפאנו סוברים שלדעת הרא"ש שאסורה להינשא לכהן זה איסור מדרבנן. לכן יש כאן ספק ספקא: ספק אחד אם אביה של המבקשת הוא יהודי או גוי וספק שני – אם תאמר שאביה גוי, שמא הלכה כדעת הרמב"ם שכשרה לכהונה. ולכן מותרת להינשא לכתחילה.

וראיתי למרן פוסק הדור הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל ביביע אומר (חלק ט אבן העזר סימן ז) שנשאל בעניין היתר אישה לכהונה שאביה גוי ושם נקט בפשיטות שכל האיסור שבת ישראל שאביה גוי הוא מדרבנן, כמו שכתב רבי עקיבא איגר. והביא גם דמהני ספק ספקא להתירה לכהן, כמו שכתבו הפני יהושע (קידושין דף סו, א) ושער המלך דמהני ספק ספקא להתיר השבויה לכהן וכן מוכח להדיא מדברי הרא"ש (כתובות פרק ב סימן ל) עיין שם.

ועוד סניף להתיר: הואיל והיום רוב הזוגות שבאים להתחתן חילוניים ואם נאסור עליהם להתחתן, לא ישמעו לבית הדין ובדרך כלל הם חיים יחד כבעל ואישה ולא יעזבו זה את זה וימשיכו לחיות יחד – נחשב הדבר כדיעבד, כמו נישאת שלא מוציאין מידו.

ומובא ביביע אומר (חלק י סימן ט) למרן פוסק הדור, בשם ספר ויען אברהם (חלק אבן העזר סימן עט):

“זכור אזכור מה שהוגד לי מרב אחאי גאון הראב"ד הרב הגאון המשמ"ח אליקים נר"ו, מזה כמה שנים דהוה עובדא, בכהן שנשא בערכאות בתולה שנולדה מישראלית שנבעלה לגוי, והורה הרב הגאון מרא דאתרא להתירה להינשא לכהן בחופה וקידושין. והסכים על ידו מורנו ורבנו עטרת ראשינו ראש הרבנים בארץ ישראל מופת הדור כמהר"ר רפאל מאיר פאניז'יל [...] וצריך לומר שטעמם לפי שהנישואין שעל ידי הערכאות הצרפתים, אי אפשר להפרידם זה מזה ותמיד הם קשורים יחדיו זה לזה ונחשב הדבר כדיעבד ולכן התירו להם להינשא כדת משה וישראל.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן פסק הגאון הרב משאש בספרו שמש ומגן (חלק ג – אבן העזר סימן נה וסימן נח וחלק ד סימן כו) ש"אם התקשרה עם כהן בעבותות אהבה ונתארסה עמו" והם "אדוקים ומחוברים זה עם זה כצמיד פתיל" וכבר עומדים להינשא – נחשב כדיעבד.

והביא שהתיר כדיעבד גם הגאון דבר יהושע (חלק ג סימן ח) וכן את הסכמת מרן הראשון לציון הרב עובדיה יוסף ושכן כתב ביביע אומר (חלק ט אבן העזר סימן ה וחלק ז אבן העזר סימן ט).

וכן פסק הגאון הרב עמר בספרו שמע שלמה (חלק ה אבן העזר סימן ח) וכן פסק חבר בית הדין הגדול הגאון הרב אלמליח בספרו אמרי משפט (חלק ב סימן ב) בספק אם אביה גוי להתיר מספק ספקא.

כעין סברה זו שאמרו חכמי דורנו להקל שנחשב כדיעבד כתב החתם סופר:

בשו"ת חתם סופר (חלק אבן העזר א סימן ח) נשאל על אדם שדר יחידי בכפר ויצא קול על בתו שהרתה לזנונים ושילדה ועכשיו "נתקשרה בקשר שידוכין עם כהן" "והיא ואבותיה מכחישים" – את הקול ואומרים "[...] הוציאה גויה אחת שם רע."

וכתב:

"ראוי לבית הדין [...] לחקור אם אמת הוא שקול הלידה יוצא על ידי ארמית אחת ואז מותרת להינשא אפילו לכתחילה דאפילו לרש"י (סוטה כז, א) דדומה לא ייקח אלא אם כן אי אפשר לו בעניין אחר [...] מכל מקום הכא שכבר נקשרה בקישור שידוכים וקנסות וחרמות וגדולה בושה הוה כמו 'אי אפשר בעניין אחר'."

רואים מדבריו שמכיוון שהם עומדים להתחתן נחשב כמו כדיעבד.

עוד יש להוסיף סניף להקל – מה שכתב הגאון מהרשד"ם (חלק אבן העזר סימן רלה) – שהביא דברי הריב"ש (סימן צד) שהכוהנים שבדורנו, שאין להם כתב יחס, מה שנהגו לקרום ראשונים בספר תורה, הוא רק מפני חזקתם. וכתב לסמוך על זה להתיר ספק שבוייה לכוהן מפני שכוהני דורנו אינם כוהנים.

בזמן האחרון יצא ספרו של מורנו ורבנו הראשון לציון רבי יצחק יוסף שליט"א חלק אבן העזר (סימן יב) ושם כתב:

"והנה מלבד החזקה שלא הוחזק לנו ככהן יש סניף נוסף מה שכתב בשו"ת הריב"ש שהכוהנים בדורנו אין לנו כתב היחס פרט מפני חזקתם נהגו לקרום ראשון לתורה. והביאו המרשד"ם. וכהן עם גרושה שיש צד איסור דאורייתא בזה אין לצרף סברת המהרשד"ם מחשש שיפגע באיסור התורה אבל לגבי נבעלה לנוכרי יש אומרים שאינו איסור דאורייתא לזה מהני שפיר לצרף סברת המהרשד"ם."

הכרעה ופסק דין

לאור האמור לעיל פוסק בית הדין:

המבקשת [פלונית] והמבקש [פלונ], רשאים להינשא זה לזו על ידי חופה וקידושין, כדת משה וישראל.

אפשר לפרסם לאחר השמטת הפרטים המזהים.

ניתן ביום כ"ד בתשרי התשע"ז (26.10.2016).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרב מרדכי בר אור מזרחי